

Meerzijdig gerichte partijdigheid anno 2016. Wat zie ik in de blik van de ander?

20^e Ammy van Heusdenlezing, 8 november 2016, Driebergen.

In een artikel uit 1966 heeft Nagy het voor het eerst over ‘multidirectional partiality’. In 1973, in “Invisible Loyalties”, komt de term op een drietal bladzijden voor. Het heet “het belangrijkste criterium voor een familiegerichte benadering”. In 1986, in “Between Give & Take” wordt er een gans hoofdstuk gewijd aan ‘meerzijdige partijdigheid’. De term neemt een centrale plaats in in het contextuele gedachtegoed. ‘Meerzijdige partijdigheid’ wordt bevestigd als de belangrijkste attitude van de contextuele hulpverlener.

Vandaag vinden we de term terug in allerlei publicaties van diverse auteurs.

Ondertussen, een halve eeuw nadat Nagy de term ‘meerzijdige partijdigheid’ introduceerde, leven we in een andere wereld. De tijdsgeest waarin Nagy zijn ideeën ontwikkelde, is niet meer de tijdsgeest van vandaag.

Families zijn veranderd. In Nagy’s tijd was de grootfamilie al uiteengevallen in kerngezinnen. Maar ook die kerngezinnen vallen uiteen. Op dit moment bestaat er een enorme diversiteit aan samenlevingsvormen. Dat betekent voor veel mensen een toegenomen complexiteit. We leven in meer dan één context.

Daarbij komt ook nog een toegenomen variatie in culturen waarop we ons moeten verhouden. De vluchtelingenstroom confronteert ons met de vraag naar beheersbaarheid van allerlei ingewikkelde samenlevingsproblemen.

Naast al die complexiteit stelt het dominante neoliberale gedachtegoed het individu centraal. Er is een groot geloof in de maakbaarheid van de mens. Succes heb je aan jezelf te danken. Voor falen ben je zelf verantwoordelijk. Verwevenheid met contexten wordt dan niet in acht genomen. En vooral: leed, pijn, verdriet, onvolmaaktheid, worden gezien als op te lossen problemen, niet als deel van het leven.

Financiële crisissen zorgen voor materiële onzekerheid. Dat maakt ons bang en tast ons vertrouwen aan.

Ook de terreurdreiging tast ons vertrouwen in de buitenwereld aan. Polarisatie in ‘wij’ en ‘zij’, het ‘vijand-denken’, strengere (grens)controles, en de roep om meer repressie, zijn alom aanwezig en worden op de duur als noodzakelijk en vanzelfsprekend ervaren.

Toenemende complexiteit en toenemend wantrouwen in de maatschappij tast ons allen aan. Dit is een enorme uitdaging voor de hulpverlening.

De besparingsregeringen zullen veel geld nodig hebben voor ‘veiligheid’. Er zullen enorme sommen geld besteed worden aan wapens voor de politie, aan slimme

camera's, en aan militairen die bewakingsopdrachten en grenscontroles moeten verzekeren. Voor zorg en hulpverlening zal nog minder geld beschikbaar zijn dan nu al het geval is. Dit is de materiële kant van de zaak.

Wat nog veel erger is, dat is de sluipende invloed van dit alles op ons denken, onze opvattingen over goed en kwaad, onze ideeën over rechtvaardigheid, ons vertrouwen in de ander.

Traditioneel gaan we ervan uit dat de hulpverlener die meerzijdig partijdig wil zijn, zicht moet hebben op eigen familiegeschiedenis, eigen onrecht en eigen verdienste. Deze hulpverlener zal de professionele reflex hebben alert te zijn voor parallellen tussen verhalen van cliënten en eigen geschiedenis.

Maar diezelfde hulpverlener moet ook zicht hebben op dominante ideeën in de huidige maatschappelijke context. We staan daar allemaal aan bloot, en we kunnen niet niet beïnvloed worden. Ook hier zijn parallellen met cliëntverhalen.

We moeten ons dus afvragen wat we nodig hebben om, zoals E. Levinas zegt, in de blik van de ander het appèl te herkennen op verantwoordelijke zorg. Kan ik in de blik van mijn cliënt zijn kwetsbaarheid blijven zien ondanks zijn destructief gedrag? Kan ik in de blik van mijn cliënt zijn verbondenheid zien als vader, broer, partner, zoon, ...? Lukt het mij om in de blik van mijn cliënt niet mijn eigen angst weerspiegeld te zien?

Dit veronderstelt dat we vertrouwen hebben in de 'ander-als-gevende-mens'. Meerzijdig partijdige hulpverleners gaan een proces aan met hun cliënten en hun contexten waarvan de uitkomst niet vooraf bekend is. We bieden een relatie aan waarvan we niet kunnen voorspellen wat onze cliënten ermee zullen doen. Dit betekent dat hulpverleners veel onzekerheid moeten kunnen verdragen. De huidige tijdsgeest is hierin niet ondersteunend. Eerder worden angst en onzekerheid gecreëerd.

Om de onzekerheid die bij onze job hoort te kunnen hanteren, moeten we erop kunnen vertrouwen dat het geven van mensen zichtbaar kan worden en dat er mogelijkheid tot dialoog kan ontstaan. Hiervoor hebben we hulpbronnen nodig. We zullen dus op zoek moeten gaan naar eigen bronnen van vertrouwen. We zullen dat zelf actief moeten doen, want de huidige media overspoelen ons met het tegendeel. Bronnen van vertrouwen kunnen we in onze eigen familiegeschiedenis zoeken, maar we hebben die ook nodig in de ruimere contexten waarvan we deel uitmaken.

We kunnen dit niet alleen (cfr. Haim Omer). We hebben collega's en medestanders nodig met wie we scherp kunnen blijven. Het is in samenwerkingsverbanden dat we creatief kunnen blijven in het oefenen in meerzijdige partijdigheid.

Daarom ook zijn verenigingen zo belangrijk, zoals vrijwilligerswerk, hobbyclubs, actiegroepen, sportclubs, enz ... Het is in groepsverband dat we ervaren dat solidariteit en eigenbelang niet tegenstrijdig hoeven te zijn. We ervaren er hoe er verantwoordelijkheid genomen kan worden. En we ondervinden er dat de medemens bereid is om compromissen te sluiten.

We zullen duidelijke standpunten moeten innemen. Dit veronderstelt een helder besef van wat we te bieden hebben. (Show your colours!) En dit veronderstelt ook een helder besef van de waarden die we hanteren. En we zullen verzet moeten leveren om datgene waarvoor we staan, overeind te houden.

Meerzijdige partijdigheid veronderstelt dat er procesmatig gewerkt wordt, dat verbondenheid nagestreefd wordt, dat er gebruik gemaakt wordt van tijd, dat onzekerheid toegelaten wordt, en dat staat vaak haaks op efficiëntie-denken dat gericht is op bijvoorbeeld individuele diagnostiek, individuele symptoomgerichte behandeling, op kortdurende stappenplannen, en op wetenschappelijk aantoonbare en meetbare resultaten.

Wij hulpverleners zijn niet goed in verzet. We hebben hierin een leerproces te gaan. We zullen niet kunnen voorspellen wat het effect van ons verzet zal zijn. Zoals we bij nieuwe cliënten ook niet kunnen voorspellen wat het effect van onze interventies zal zijn. Die onzekerheid hebben we te verdragen. En we weten dat niet alle onrecht en wantrouwen en angst uit de wereld zal geholpen worden. Maar dit weten we wel: door samen weerstand te bieden aan angst en wantrouwen, zullen we ons minder machteloos voelen.

Jan Hoet
Psycholoog, contextueel psychotherapeut,
Opleider en supervisor Leren Over Leven.